

Jubileumsårgång 2013
av
Tidskrift för
Holms Hembygdsförening

Hembygdsföreningen bildades 10 april 1983 och har till ändamål att tillvarataga minnen av alla slag, ägnade att belysa Holms sockens befolknings liv och verksamhet under gångna tider, för att därigenom väcka intresse och nära kärlek till hembygden.

Föreningen vädjar till medlemmarna att bidra till tidskriften med befolkningens liv och verksamhet.

Innehållsförteckning i tidskriften och kontaktpersoner, se omstående sida.

ÅRSSKRIFT 2013

Årgång 27

Innehåll

3	Aktuellt i föreningen
4	Verksamhetsberättelse
5	Balansräkning
6	De första trettio åren
12	Ante Forsgren berättar minnen från sitt liv och om Korsnäset
16	Historik över hemmanet Östbyn nr 1 och de gamla byarna kring Holmsjön

---

Kontaktpersoner för bidrag till skriften:

Holger Sahlin 0692-50038

Göran Loviken 0692-51042

Årsavgift för medlemskap i föreningen är 60 kronor för första familjemedlemmen och 40 kronor för övriga familjemedlemmar.

Hembygdsföreningen tar tacksamt emot ekonomiskt stöd till verksamheten. Bidrag kan sändas till **Bankgiro 360-4998**

Besök gärna vår hemsida www.holmshembygdsforening.se

Bäste läsare!

Den stora händelsen under det år som gått var att vi kunde slutföra arbetet med boken "Holm – Skogarnas och vattnens land". Det var en stor dag den 31 oktober 2012 då vi hos Tryckeribolaget fick öppna en av kartongerna med de färdigtryckta böckerna och hålla den första boken i våra händer. Det är också mycket glädjande att boken har fått ett positivt mottagande och att försäljningen har gått över förväntan. Ännu finns en begränsad upplaga kvar för försäljning, men det gäller att passa på för den som vill försäkra sig om att få ett exemplar innan den är slutsåld.

En av målsättningarna med boken var att den skulle kunna ges ut lagom till innevarande år då föreningen fyller trettio år. Även om bokens innehåll visar mycket av det arbete som utförts inom föreningen under de trettio år som gått, så ger den ingen helhetsbild av föreningens verksamhet. Därför finns en sådan minneskavalkad med i den här årsskriften. När man tar del av minneskavalkaden kan man konstatera att det är ett imponerande arbete som utförts i föreningen under de år som gått. Det är många olika projekt som startats och som också kunnat fullföljas på ett framgångsrikt sätt. En sådan stor framgång var teaterprojekten i Österström, inte minst därför att det var så många som engagerade sig i arbetet och medverkade till att det blev ett så lyckat resultat.

I fjolårets årsskrift skrev vi att föreningen av säkerhetsskäl beslutat att riva läktaren i Österström. Det har nu gjorts och platsen där den stod har städats och besåtts med gräs.

Vi nämnde också att en överenskommelse träffats med SCA om att de tar ansvar för att rusta upp Fagervikssågen. Det direkta arbetet med detta har ännu inte kommit igång. Först ska en förstudie göras för att ta fram en arbetsplan och finansiering av arbetet.

Föreningen har skrivit till Sundsvalls kommun angående skötseln av Industrikuiluområdet i Österström. I skrivelsen har vi framfört som vår uppfattning att kommunen bör överta ansvaret för skötsel och underhåll av området i likhet med vad som gäller för övriga kulturindustrimiljöer i kommunen, ex vis i Svartvik.

Ett akut bekymmer är att skovelhjulet till konjaksbespararen har börjat ge vika på grund av röta. Den här sommarens åkturer har dock kunnat räddas genom att vi gjort några mindre justeringar av inlopp och utlopp i skovelhjulshuset. På längre sikt anser vi att en överenskommelse bör träffas med fastighetsägare och kommunen för att få till stånd en stabil organisation för det löpande underhållet av anläggningarna i Österström.

Årets hembygdsdag har vi förlagt till hembygdstugan i Anundgård. Det är som vanligt första söndagen i juli. Vi hälsar alla hjärtligt välkomna att då fira att Holms hembygdsförening fyller trettio år.

Tills sist önskar vi alla en skön och härlig sommar!

För Holms hembygdsförening

Göran Loviken

Holms Hembygdsförenings verksamhetsberättelse för år 2012.

Styrelse	Ledamöter	Suppleanter
Ordförande	Göran Loviken	Rolf Eriksson
Vice ordf.	Lars-Erik Wikholm	Britt-Marie Lindahl
Sekreterare	Sonia Filipsson även ombud	Karin Hultman
	Medelpads HBF	Margareta Loviken
Kassör	Gertrud Festin	Stig Lindgren
Ledamöter	Anders Norling, Gunnel Eriksson, Gustaf Åslund	
	Anita Åslin, Birgitta Johansson,	
	Holger Sahlin	

Föreningen har 303 betalande medlemmar.

Under året har föreningen hållit tio styrelsesammanträden inklusive årsmötet.

Föreningens årsmöte avhandlades den 27 mars i Hembygdsstugan. Kaffe med smörgås serverades.

Föreningen var representerad på Medelpads Hembygdsförbunds årsmöte.

Områdesombuden vårstädade kulturindustriområdet i Österström i mitten av maj. Storstensjöbodarnas områdesombud gjorde även de en städning och översyn inför sommaren.

Söndagen den 1 juli ordnade föreningen Hembygdsdagen i Storstensjöbodarna i samarbete med kyrkan i Holm. Dagen blev välbesökt och uppskattad.

Sju guidningar Österström för konferens och bussgrupper har genomförts samt en visning av Storstensjöbodarna.

Boken om ”Holm Skogarnas och vattnens land” utkom i oktober. Försäljningen startade då och boken är mycket uppskattad!

Anundgård 2013 02 18

Styrelsen

Balansräkning
Holms Hembygdsförening 120101-121231

Ingående balanskonto

Kontant i kassa	323,90
Innestående bankkonto	179 060,85
	179 384,75

Inkomster

Medlemsavgifter	16 290,00
Bidrag	25 594,00
Försäljning	1 325,00
Storstensjöbodarna	3 050,00
Boken om Holm	103 500,00
Övriga intäkter	600,00
	150 359,00

Totalt: 329 743,75

Utgifter

Resor	1 394,00
Möteskostnader	1 599,00
Stugan	29 240,00
Telefon och porto	2 772,00
Storstensjöbodarna	2 288,00
Boken om Holm	118 941,00
Övriga omkostnader	15 305,00
	171 539,00

Utgående balanskonto

Kontant i kassa	1 075,90
Innestående bankkonto	157 128,85
	158 204,75

Totalt: 329 743,75

Årets resultat -21 180,00

2013-02-09

Gertrud Festin
Gertrud Festin, Kassör

Holms hembygdsförening - de första trettio åren

Hösten 2012 blev boken "Holm – Skogarnas och vattnens land" klar och kunde ges ut lagom till hembygdsföreningens trettioårsjubileum. Även om boken speglar mycket av föreningens arbete under de trettio år som gått så ger den ingen samlad bild av föreningens verksamhet. Därför har vi valt att göra en kortare minneskavalkad över de första trettio åren för att visa vad föreningen arbetat med i både stort och i smått.

Föreningen bildas

Holms hembygdsförening bildades 1983. Det började med en studiecirkel i släktforskning som snart övergick till att handla allt mer om hembygdsforskning. Det avslutades med fotoutställningen "Holm i bilder" för mer än trehundra entusiastiska holmbor, men också för hembygdsgrupper från Sundsvall, Indal, Liden och Tuna. Under utställningen fanns också ett digert program som gjorde den till en hembygdsfest i Holm. Sundsvalls spelmansgille spelade och Nancy Fahlberg demonstrerade kardning och spinning. Hans Olof Jonsson, som deltagit i hembygdsforskningen kring Gudmundstjärn i Indal, höll ett anförande och betonade det ökade intresset för sådant arbete och gav holmborna många goda skäl att fortsätta sitt arbete inom en hembygdsförening.

Efter detta fanns ingen tvekan i den hundrahövdade publiken om att bilda en hembygdsförening och en interimsstyrelse utsågs bestående av Olle Eliasson, Lilly Eliasson, Sigurd Sjöström, Lars Svedlund, Pehr Åslin, Elsa Lindberg, Anna Greta Agge och Holger Sahlin.

Uppdragen som ordförande

Föreningen har under de trettio år som gått haft fem ordförande. De är i tur och ordning:

1983-1992	Olle Eliasson
1993-1994	Åke Nordensson
1995-1996	Pehr Åslin
1997-1998	Sara Nykvist.
1999-ff	Göran Loviken

Arbetet börjar

Redan första verksamhetsåret kom man igång med flera aktiviteter. Förutom fotoutställningen som besöktes av "nästan alla" holmbor och många andra, medverkade man i Österströmsdagen med filmvisning och exkursion längs banan samt övertog arrangemangen kring festen på Ekoråsens fäbod. Året därpå, 1984, gav man ut den första årsskriften, som därefter med något undantag, har kommit ut varje år.

Budkavlen genom Holm 1984

En stor händelse 1984 var annars att ta emot och vidarebefordra den budkavle som med anledning av Hembygdens år cirkulerade genom alla landskap i Sverige. Till "general" och ansvarig för budkavlens färd genom Holmbygden utsågs Holger Sahlin. Han lade upp en plan som byggde på mångas deltagande och engagemang. En bärande idé var att budkavlen skulle föras fram med många olika färdmedel och färdas genom alla byar på både norra och södra sidan av Holmsjön.

Den 22 juli kom turen till Holms hembygdsförening att ta emot budkavlen. Den kom då från Haverö och mottogs i samband med fäboddagen på Ekorråsen. Lördagen den 28 juli fördes budkavlen vidare av medlemmar i Holms Sportklubb med start i Gimåfors. Färden gick genom Sandnäset, Vike, Västbyn, Anundgård, Sunnansjö, Östanbäck, Sjöändan, Hällingen, Österström, Östbyn och åter till Anundgård. Transporten skedde med alla upptänkliga färdssätt; roddbåt, löpning, cykel, rullskidor, traktor, rullskridskor, motorbåt, moped och tandemcykel.

Den sista sträckan av färden från Allbergs i Anundgård till slutstationen på Holmvallen transporterades budkavlen på ridhäst av Catrin Johnsson (Bertlin). Där överlämnades den till ordföranden Olle Eliasson som läste upp kavlens budskap. Uppläsning hade även skett tidigare på tre ställen, Sandnäset, Vike skola och Österström. Söndagen den 29 juli överlämnades budkavlen till Ljustorps hembygdsförening av Anita Flink. Till Ljustorp fraktades budkavlen med en 1924 års Ford.

Catrin Johnsson på hästryggen och iförd hembygdsdräkt har avlämnat budkavlen på Holmvallen

Upprustningen av kulturindustrimiljön på Österström

Upprustningen av den gamla bruksmiljön kring Lill Otterån i Österström har varit en viktig del i föreningens arbete redan från start. Man satte upp två stora mål för sitt arbete; återuppförande av konjaksbespararen och rekonstruktion av pumphuset. Sommaren 1989 invigdes konjaksbespararen bl.a. i närvaro av Viktor Petterssons fosterdotter Ingrid Nicklasson från Munkedal som kunde berätta hur den brukades i gamla tider. Minst 2000 personer gjorde en åktur i den nyuppförda konjaksbespararen under sommaren och beskådade "tågkupén" på den gamla banvallen. Föreningen kunde konstatera att det åtagande man gjort i Österström hade fått en mycket god start. Sommaren 1991 stod också Pumphuset klart. Därmed var föreningens målsättning från 1983 uppfylld. Samma år slöts ett viktigt avtal med SCA om bevarande av Fagervikssågen.

Visningar av konjaksbespararen, tågkupé och Fagervikssågen samt sommarkaféet i "kaffestugan" var under flera somrar en viktig del i föreningens verksamhet och bidrog positivt till föreningens ekonomi.

Därefter har föreningen fortsatt att göra stora insatser för att hålla området i ett gott skick. Ett större sådant arbete genomfördes under åren 2001-2002 i det s.k ISKA-projektet. Det omfattade byggande av ny vattenränna från dammen till konjaksbespararen, ommålning av konjaksbespararen, vattentorn och järnvägskupé, erosionsskydd kring östra och västra speluddarna, nytt underrede till bron över ån vid banvallen, röjning och bortforsling av ris, anläggande av grillplats på östra speludden, framtagande av översiktskarta över området samt uppsättning av 15 stolpar med skyltar i emalj med foton och text som beskriver den gamla miljön.

Fäbodinventering

En inventering av vilka fäbodas som funnits i Holm genomfördes åren 1984-85. I den redovisas var de olika fäbodarna legat, vilka byar de tillhört och när de senast var i bruk. Man kunde också få fram flera foton från bodarna som visar byggnader, fäbodjantor och besökare. Inventeringen redovisades i årsskriften 1986.

Kyrkoböckerna på mikrofilm

När kyrkoböckerna från Holm i början av 1980-talet hade förts över till mikrofilm såg föreningen till att få tillgång till dem. År 1986 rekvirerades korten över Holm, Liden, Indal, Stöde och Hällesjö som därefter har funnits att tillgå för den som är intresserad av släktforskning. För Holm finns kort från husförhörslängder, flyttningsslängder, födelse- och dopbok, lysnings- och vigselbok samt döds- och begravningsbok från 1780-talet till 1920-talet.

Hos föreningen finns också försäkringshandlingar på industrianläggningar i Holm inlagda på mikrofilm. De visar tydligt vilka olika anläggningar som funnits i Österström, Östanbäck och Fagervik under sågverksepoken på 1800-talet och framåt.

Gamla kyrkvägen till Hulsjön-Hissjön

Den gamla kyrkvägen mellan från Hulsjön-Hissjön fram till "Tommas" vid Holmsjön röjdes upp och iordningställdes under sommaren 1992. Vägen är fem kilometer lång och har stora nivåskillnader. Enkla broar lades över bäckar och vattensamlingar samt spänger över myrmarken vid Sundinsslätten. Där den gamla villågan fanns iordningställdes en sittbänk. Skyltar sattes upp där vägen börjar vid Bränttorpet i Hissjön och vid Sunnansjövägen intill "Tommas".

Från Hulsjö-Hissjöområdet har genom tiderna även funnits andra vägar fram till Anundgård och kyrkan. Den äldsta är nog den så kallade Finnvägen. Det var en skogsstig som gick från Hissjön till Sandsviken vid Holmsjön. En annan förbindelse var mot sjön Navarn ned till Östanbäck och Holmsjön.

Skarpåskojan

När skogsvårdskonsulent Ingvar Holmqvist från Skogsvårdstyrelsen råkade komma förbi den då halvt nedrasade Skarpåskojan förstod han genast dess kulturhistoriska värde. Efter många kontakter med markägare och för att ordna med medfinansierare kunde hembygdsföreningen få till stånd en restaurering av kojan till i huvudsak ursprungligt skick.

Under försommaren 1995 blev restaureringen av Skarpåskojan klar. En formell "invigning" hölls den 16 november med Ingvar Holmqvist närvarande. Sundsvalls tidning gjorde ett reportage från invigningen. Därmed var två års arbete slutfört med insatser av ALU-arbetare och ekonomiskt bidrag från Skogsvårdsstyrelsen.

Inventering av handlare och kaféer

En arbetsgrupp bestående av Holger Sahlin, Olle Eliasson, Sigurd Sjöström och Lars Svedlund har tagit fram en dokumentation av vilka handlare och kaféer som funnits i Holm. Sammanställningen redovisades i årsskriften 1999 och bygger bland annat på uppgifter från Länsstyrelsens arkiv, intervjuer och egen kunskap.

Bygdedräkt

I Holm hade det länge funnits önskemål om en egen folkdräkt. När Sara Nykvist köpte prästgården och flyttade hem efter många år i förskingringen började planerna på en egen Holmdräkt att ta form. Det är inte gjort i en handvändning att skapa en ny folkdräkt. Det skulle ta henne och övriga kvinnor som ingick i arbetsgruppen fyra år att ta fram färgsättning och mönster till dräkten. Kontakter togs åt olika håll, bland annat med Sätergläntans dräktforskare, forskare på Nordiska museet och dräktmuseet i Skog i Ångermanland. De som, förutom Sara Nykvist, tillsammans komponerade, vävde och sydde holmdräkten var Greta Hjelm, Eva Frisk, Inga Britt Fredriksson, Nina Abrahamsson, Greta Sundberg och Berit Sahlin. När komposition var klar kunde man i februari 1999 börja väva tyget och under hösten samma år var det dags att klippa till och börja sy. Våren 2000 var de första åtta dräkterna klara.

I oktober 2001 deltog föreningen i en manifestation i Kulturmuseet i Sundsvall där samtliga hembygdsföreningar presenterade sig. Föreningen deltog med sång och musik och då kunde de deltagande kvinnorna från Holm uppträda i Holmdräkten.

Hembygdsstugan

Det gamla prästbostället i Anundgård inköptes av föreningen 1998 i syfte att den efter renovering skulle bli hembygdsstuga. Redan samma år påbörjades renoveringen med murningsarbeten. Övriga renoveringsarbeten fortsatte året därpå med omläggning av golv och framtagning av gammal pärlspont enligt önskemål av från Länsmuseum. När ommålningen av alla rummen var klar sommaren 2000 stod hembygdsstugan klar att invigas. Invigningen skedde söndagen den 6 augusti 2000 med högmässa i kyrkan och med Margareta Johansson från Kultur och Fritid, Sundsvalls kommun, som invigare.

Teateruppsättningar

Teaterprojektet ”Kungen av Österström” är ett av de största och mest krävande projekt som föreningen genomfört. Det var ett projekt som under några år kom att engagera hela bygden runt Holmsjön. Den första idén om en teaterföreställning kring vad som tilldragit sig i Österström kom redan hösten 1996. När föreningen fick frågan om man var intresserad av att överta och fullfölja idén så sa man efter viss tvekan ja. Som tur var hade en ny regissör, Peter Snickars, anställts på Länsteatern i Västernorrland. Han tänkte på idén och var villig att ta på sig regissörsrollen.

Nu kunde det praktiska arbetet påbörjas. Mycket skulle byggas, bl.a. en läktare, vars byggnadslov krävde godkännande från ägare till grannfastigheter, kommunfolk och företrädare för Sundsvalls Museum. Hösten 1997 blev byggnadslov beviljat och den första grundläggningen kunde starta samma höst.

Hösten 1997 startade också teatergruppen med Rolf Wikholm och Cathrine Staaf i spetsen sitt arbete med att engagera skådespelare. Det var ett knepigt arbete. Många sa sig vara beredda att medverka som statister men inte i talroller. Men efter genomläsning av manus kom allt fler att tycka att det kanske inte var så farligt att ta på sig en roll. I mars året därpå hade man

lyckats att engagera de femtio personer som krävdes för att spela alla de sjuttio rollerna. De verkliga repetitionerna började i februari 1998. Samtidigt pågick bygget av läktaren bland annat med hjälp av ALU-arbetare. Kulisser skapades i slöjdlokalen i Gimåfors Bygdegård. Ett lyckat drag var att engagera hemvärnet som lovade att ställa upp med personal, dels med parkeringsvakter och dels med ”förplägnadspersonal”. Hemvärnet hade just fått en ny kokvagn och såg det hela som en utmärkt övning. Dessutom bidrog tolv damer ”runt sjön” genom sitt hembakade bröd till att pausfikat blev uppskattat.

I början av juni 1998 genomfördes den första fullständiga repetitionen av pjäsen. Då var redan 50 procent av alla tillgängliga biljetter bokade. Från den 21 juni till den 5 juli framfördes pjäsen i elva föreställningar. Bara under den sista föreställningen kom det regn och då bara som ett fint duggregn. Alla föreställningarna gick utmärkt och efter den sista föreställningen hade i det närmaste 2 500 personer sett fyrtionio glada amatörer och ett proffs tillsammans med ett 20-tal statister framföra ”Kungen av Österström”.

Sommaren 1999 gavs ytterligare elva föreställningar eftersom många inte hade fått möjlighet att se föreställningen sommaren innan på grund av platsbrist. Det året blev publiksnittet lägre men det kunde ändå betraktas som lyckat med gott ekonomiskt resultat.

Under sommaren 2001 uppfördes bygdespelet ”Den hiskeliga historien om Postrånet i Österström” med tio föreställningar. Drygt 2000 personer såg den sommarteatern som fick mycket goda recensioner av både media och publik. Både ”Kungen av Österström” och ”Den hiskeliga historien om Postrånet i Österström” finns inspelade på VHS och kan köpas hos hembygdsföreningen.

Träjärvägen – en film om Österströmsbanan

År 2003 gjordes en film om timmerjärnvägen mellan Österström och Glimberget som var Medelpads första järnväg. Filminspelningen utfördes på uppdrag av hembygdsföreningen och var en del i ISKA-projektet. Manus utarbetades av Jan Dufva och Bettan Edberg från Plira Kulturteknik. De svarade också för teknik och inspelning. Filmen utgår ifrån en tidigare filminspelning från 1910 och bygger vidare på den. I arbetet med filmen kom hembygdsföreningens arkivbilder väl till pass. En kortversion av filmen kan man ta del av om man går in på hembygdsföreningens hemsida.

Storstensjöbodarna

Projektet påbörjades 1998 med förstudier av hur en möjlig restaurering skulle kunna göras. I februari 2001 erhöll föreningen ett nyttjanderättsavtal av SCA för Stensjöbodarnas fåbodar med rätt bl.a. att återuppföra byggnader på de gamla hus- och ladugårdsgrunderna.

Nu var den stora frågan hur ett så stort projekt skulle kunna finansieras. Tanken var redan från början att man skulle försöka att göra ett EU-projekt av det hela för att skapa arbetstillfällen för de arbetslösa i bygden. För det krävdes att man fick byggnadslov från kommunen för uppförande av byggnaderna. Det beviljades efter flera kontakter med kommunfolk. Nu kunde en EU-ansökan upprättas som blev omfattande med alla bilagor och ritningar. Men för att få EU-stöd krävdes också en offentlig finansiering. Till denna finansiering bidrog Sundsvalls kommun och Länsstyrelsen. Ansökan till EU kunde lämnas in i början på 2003 och när den behandlades i Östersund så blev det ett ”mjukt avslag”. Det var första gången som man tog ett sådant beslut. Anledningen var att man bedömt projektet som så värdefullt att man ville behålla möjligheten att ta ett positivt beslut senare. Först efter ytterligare ett ”mjukt avslag” i

januari 2004 så kom äntligen det vi väntat på, nämligen att projektet beviljats. Det beskedet kom till midsommar 2004.

Först i oktober 2004 kunde arbetet påbörjas när föreningen fått besked att de beviljade medlen kommit in till Länsstyrelsen. Den hösten ägnades arbetet åt att röja upp på den gamla fäbodvallen och att fälla träd för att få det virke som behövdes för att timra när våren kom. Det arbetet pågick med två anställda grabbar från byn fram till dagen före julafton.

Mer än 150 besökare kom till invigningen av de återuppförda Storstensjöbodarna

Den första mars 2005 satte arbetet igång med sågning av block till den första timringen. Nu hade två man till anställts så nu var det fyra som arbetade där. I början av maj var det arbetet klart och nu kunde timringen börja. Herbert Jonsson från Finsta i Fränsta anlitas för att utbilda de fyra anställda pojkarna i hustimring. Utbildningen pågick i tre dagar och det klarade man sig på. Arbetet pågick hela den sommaren och på hösten var de två stugorna, eldhuset, och utedassen klara på den västra vallen. Sommaren 2006 fortsatte arbetet på den östra vallen med upprepning av området och timring av hus och ladugård. Pengarna började nu ta slut, men efter kontakter med bl.a. landshövdingen kunde ytterligare medel tillskjutas som gjorde det möjligt att fullfölja projektet fullt ut som det var planerat. Framåt jultiden kunde man konstatera att projektet var slutfört. Det var färdigbyggt och klart.

Onsdagen den 30 augusti 2006 invigdes den återställda fäboden av landshövding Gerhard Larsson inför mer än 150 besökare. Media var på plats och Johanna Ulfsdotter från gruppen "Vittra" berättade om fäbodlivet och sjöng locklåtar från Medelpad.

Ordande av bildarkiv, dokument, föremål och uppläggning av hemsida

Vid sidan av alla de projekt som föreningen varit engagerad i har man också hunnit med att ordna upp och katalogisera ett omfattande fotoarkiv samt inventera och dokumentera handlingar och föremål som samlats in eller lämnats till föreningen under årens lopp. År 2006 installerade föreningen en egen hemsida, www.holmshembygdsforening.se, med hjälp av Tore Lövvenius från Lidens Tidning.

Ante Forsgren berättar minnen från sitt liv och om Korsnäset

Huvudbyggnad och bruksstuga på Korsnäset. I bakgrunden till vänster skymtar lagård och stall samt längst till vänster en del av marschen.

År 1990 fick Ante Forsgren besök av Inger Stenman från Murberget, Länsmuseum, och Ola Hanneryd samt Annika Johansson från Sundsvalls Museum. De hade fått veta att Ante hade en koral, som han sjöng på gammalt vis, och som han ville skulle förmedlas till kommande generationer. De satte sig i Antes kök på Korsnäset och startade inspelningsapparaten. Elden sprakade i spisen och Ante går ifrån och lägger in ett vedträ nu och då. Han verkade förtjust över att överraska sina besökare med berättelser av alla möjliga slag och besökarna fick inte bara höra koralen utan mycket, mycket mer. Inspelningen finns tillgänglig att avlyssna via Murbergets hemsida, www.murberget.se

Pilgrimsleden

Ante börjar berätta om Pilgrimsleden. Den gick öster om Fagervikssjön och sträckte sig från Medelpadskusten till Nidaros i Norge. Detta var på 1000-talet och då fanns en begravningsplats på gården. När någon av dem som färdades efter leden dog efter vägen bars de fram till Korsnäset och brändes och begravdes där. Platsen ligger efter sjöregleringen under vatten, men Ante berättar att han har funnit kolbäddar cirka 2-3 dm under markytsskiktet på sin gård.

Lappnäset

En plats i närheten av gården kallas Lappnäset. Där hade samerna en hytta där de förvarade torkat renkött. Om någon av dem kom förbi och inte hade mat, så fick de ta av köttet, men då måste de slakta en ren och hänga dit nytt kött. Ante minns från när han var lillpojke att samerna då vintertid brukade flytta renarna längs sjön.

Kapellet

En annan plats i närheten är Kapellet. Där brukade ungdomarna samlas för att dansa i en gammal stuga med ett stort rum, en liten kammare och förstuga. Huset ägdes av Skönviks-bolaget och blev med tiden utan tak. Det stod på samma plats där det hade funnits en kyrka på 1000-talet, därav benämningen Kapellet. Ante tyckte att stugan hade varit en fornminnessak

om den hade fått vara kvar. Ungdomarna gick eller rodde dit för att träffas och dansa. De hade en grammfon som stod där och så köpte de skivor med musik som de tyckte om och dansade till. Ante dansade polskor och alla de gamla danserna, men inte de moderna. Annika, som är från bygden, kunde berätta att Ante var känd för att vara bra på att dansa hambo.

Om att dra not och göra näverrep

På somrarna när det var fint väder hände det att det kom folk och rodde över till Korsnäset. Då kunde de fråga Antes pappa om de fick följa med och dra noten. Det fick de och då kunde de sedan kanske åka därifrån med en femtonliterspyts med sik, abborre och även ädelfisk. Särskilt till midsommar drog man noten på dagtid. Annars var det mest på kvällarna som man drog not. Notdragningen kring midsommar kallades rockfiske, eftersom det då fanns en sorts kusar på vattnet som fisken jagade. På den tiden drogs det not i alla gårdar. Men efterhand upphörde notfisket och redskapen brändes upp.

Näverrep och not från Korsnäset som Ante Forsgren lämnat som gåva till Holms hembygdsförening

Det kom nya tider, men inte på Antes gård. Där behöll man de gamla redskapen. Han berättar också hur man gjorde näverrep. Man använde tunt näver från unga björkar. Man skar näverramsor som man försökte få så långa som möjligt. De rullades på en slända som sattes fast i en vägg. Av näverramsorna spann man tre tåtar. Sedan la man ihop de tre tåtarna och snodde samman till själva repet. Det färdiga repet lades därefter i sjön där det kunde få ligga tills det var dags att dra not.

Om barndom och uppväxt

Ante föddes 1907 och var sju år vid krigsutbrottet 1914. Alla runt sjön hade det fattigt, men Ante minns inte att man behövde svälta i hans hem. De hade fyra-fem kor som gav mjölk och smör. De sådde åkrar, malde och fick mjöl. I sjön fanns fisk, så de var aldrig matlösa.

1921 gick han och läste. Konfirmationsundervisningen startade i januari. Sedan konfirmerades barnen i mars. Vid gudstjänsterna fanns det sex försångare i Holms kyrka. De

tog upp psalmerna så att allmänheten kunde följa och hålla tonen. En av dem hette Nils-Olof Lindkvist och var född 1836. Ante lärde sig av honom när han skulle konfirmeras.

Ante bodde då hos det gamla paret vid Hassjön tre dagar i veckan, tillsammans med sin pappa och en äldre bror som arbetade i skogen. Han var ofta ensam med gamlingarna på dagarna innan de andra kom hem från skogen. Nils Olof låg på sängen och sjöng psalmerna, särskilt minns Ante psalmen *"Högste Gud allt värdes höra, vad ditt barn nu bedit har"*. Ante sjunger psalmen för sina besökare på gammalt, kyrkligt och långsamt vis. Ett mycket fint och karaktäristiskt sätt att sjunga koraler på.

Ante ledsnade att höra på psalmerna, men tyckte det var fint när han blev äldre och mindes tillbaka. När konfirmationsundervisningen var slut för veckan kunde han gå hem till Korsnäset. På den tiden fanns det alltid en upplogad vinterväg på Holmsjön. Den gick han när han skulle hem till Korsnäset. Vägen användes för transporter av olika slag mellan byarna, t.ex. så körde man foror med mat från Sundsvall den vägen. Den användes också när man skulle till kyrkan på söndagarna. På somrarna rodde man. Då hade Korsnäset en båt i Holmsjön som man använde.

Ante i yngre dar med häst och föl hemma på Korsnäset

Året efter konfirmationen arbetade Ante i skogen. På den tiden när timret flottades skulle all papps och sulfat rundbarkas. Även timret skulle randbarkas om det var mycket inved i stocken. Han satte igång och arbetade hårt och fick ont i högra handleden. Då gick han hem från skogen. "Kom du hem mitt i veckan du? sa pappan. Jag har så ont i handleden så jag kan inte fortsätta, sa Ante. "Rör på hannlen" sa pappan. Då knarrade det. "Du ha fått kärn", sa pappan.

Han tog med en yxa och de gick tillsammans ut till en stuga i närheten. Den hade flyttats tre gånger. Det var viktigt att den flyttats tre gånger om det skulle gå att få bort det onda. Så fick Ante lägga handleden mot tröskeln till stugan och pappan tog yxan och högg på vardera sidan

om handleden mot tröskeln samtidigt som han läste en ramsa: ”Ja hugg och jag hugg, jag hugg för knärn, ur led till ved i Faderns och Sonens och den Helige Andens Namn”.

Dagen efter var Ante bra och kunde fortsätta sitt arbete i skogen och han har aldrig haft ont eller problem med handleden senare.

Om när 100 000 stockar frös fast i Fagervikssjön

I en höststorm 1921 slet sig fem länsar med timmer och lade sig längst österut i Fagervikssjön. Där blev de kvar och frös fast i isen över vintern. Det var 20 000 stockar i varje läns så tillsammans var det 100 000 stockar. På vintern var det 30 hästar i timmerdrivningen runt sjön och man körde ner 100 000 stockar till som lades ovanpå de som var fastfrusna. På våren var Ante med sin äldre bror och hjälpte till i flottningen vid Leringssundet. Sundet var ganska brett så det gick bra att flotta igenom alla stockarna trots att de låg i dubbla lager. I Leringssjön samlades allt ihop i en enda läns som sedan skulle bogseras ner till Leringsforsen. Kaptenen på bogserbåten hette Olsson. Han sa efteråt att man hade haft en väldig tur med vädret som var alldeles lugnt när man drog länsen ner till Leringsforsen. Men där blev det värre eftersom man blev tvungen att riva alla skotorna med timmer för att få stockarna in i flottningsrännan. Det gick åt en hel del svordomar innan alla de 200 000 stockarna hade flottats in i rännan.

Musik, sång och dans

Ante berättar om musikanter på trakten och att man spelade kort och sjöng på kvällarna. Fadern spelade fiol, liksom Ante, som också spelar gitarr. Mest spelar han dansmusik, gärna polskor.

Han berättar bland annat om en bjudningsbal på Korsnäset 1914. Det var i kallaste vintern strax efter nyår. Antes mamma kokade risgrynsgröt natten innan över öppen eld. Man hade då ännu inte fått vedspis. Folk kom med häst från alla håll. Det åts och festades. Ante var bara sju år men var ändå med i dansen. Musiken bestod av två fioler och en cittra. Man spelade bland annat en låt som hette ”Räbbkälspolska”, minns han. En dörr hade lagts över två bockar där musiken satt. Fortfarande syns märken på dörren efter han som stampade takten. Ante har ända från barnsben fått lära sig att sjunga visor och berättar att han finns med i Roland Tigers bok ”Visor och vissångare i Västra Medelpad”. Han läser ramsor och sjunger visor för sina besökare, som ramsan ”Frans Fredrik Frisenfeldt...” och ”Piga gick uti bastu...” som man sjöng för småbarnen. Viare berättar han om hur man märkte fåren i öronen för att känna igen dem och att mamman ofta sjöng visor. Han fortsätter att sjunga ”Ho Maja å ho mej...” och ”Långt upp i Lappland...” och en visa med många verser av Nils Frykman ”Jag lyfter mina ögon upp mot bergen...” Han avslutar med att läsa ramsan ”Prostens pojke Per...”

Ante har också gjort en näverlur. Han berättar att den måste blötas för att man ska få klara fina toner. Då hörs den ända till Anundgård, en mil bort. Det fanns också kohorn i bygden som användes att blåsa i. Han berättar om hur man lockade på korna och att kvinnorna använde sig av den speciella sorts locksång som här på trakten kallas ”att köke”.

Fotnot: Anders Forsgren, mera känd som Korsnäs-Ante, avled 1999 vid 92 års ålder.

Historik över hemmanet Östbyn nr 1 och de gamla byarna kring Holmsjön

Hembygdsföreningen har av Karl Wetterlund, Sundsvall, fått tillgång till en bok som i första hand handlar om hemmanet Östbyn nr 1, "Nygårn", men som också innehåller en del uppgifter om hemman och ägare i omkringliggande byar. Karl Wetterlund är svärson till Folke Olsson, som var ägare till Nygårn i mer än 60 år och som avled 2011. Karl har fotograferat av och digitaliserat boken vilket gjort det möjligt för flera att på ett enkelt sätt ta del av den. Tyvärr finns ingen uppgift om författare eller när boken är skapad. I inledningen anges att nu gällande jordebok är upprättad 1879, så boken är skapad efter detta årtal. I bokens inledning redovisas ur vilket arkivmaterial som uppgifterna hämtats.

Vi har valt att återge utdrag ur boken som vi tror kan ha ett bredare intresse. Vi har tagit oss friheten att ändra något i en del äldre formuleringar i texten för att inte tynga läsningen allt för mycket.

Östbyns gästgiveri med flygelbyggnad

Arkivmaterialet

Sedan Gustav Vasa organiserat fögderiförvaltningen och på 1540-talet inrättat Kammaren för revidering av fogdarnas räkenskaper, ingavs till kammaren årligen jordeböcker, som visade den årliga ränta som Kronan hade att uppbära av bönderna. På 1630-talet fick landshövdingeinstitutionen en fastare organisation och därefter inlevererades jordeböckerna med räkenskaperna till kammarkollegiet. Vid mitten av 1790-talet upphörde upprättandet av årliga jordeböcker. För Västernorrlands län har senare upprättats jordeböcker år 1805, 1815, 1825 och den nu gällande jordeboken år 1875.

Jordeböckerna upptar gårdarnas namn, ägarna samt den årliga skatt bönderna hade att erlägga till kronan. Efter mantalsskrivningens genomförande och gårdarnas numrering upptas i regel i jordeboken mantalet och hemmanens nummer. Jordeböckerna är dock inte alltid lika utförliga.

Under en stor del av 1500-talet anges byn summariskt utan angivande av jordägarnas namn och brukningslotternas storlek. Det gör det svårt att under den tiden följa de särskilda hemmanens historia. I början av 1700-talet är likaledes inte ägarnas namn angivna utan bara hemmansnumren. Kompletterande uppgifter kan dock i vissa fall hämtas ur de årliga tiondelängderna och för tiden efter 1630 ur mantalslängderna.

Holms socken år 1543

År 1543 fanns i Holms socken fyra gårdar, *By* eller *Östby*, *Anundgård*, *Västby* och *Sunnansjö*. I Östbyn bodde två bönder, Jon Jonsson och Per Nilsson. Anundgård hade likaledes två ägare, Une Tolsson, som förutom sin andel i Anundgård hade en andel i *Åsgård*, och Per Tolsson. I Västbyn bodde Nils Jonsson, som också ägde en utgjord belägen i *Vika*, och i Sunnansjö bodde Jon Önsson. Av gårdarna var Östbyn den största, den räknade 48 mål, under det att Anundgården, bortsett från utjorden, omfattade 32 mål, Västbyn 22 och Sunnansjö 31 mål.

Byns namn

Från år 1543 redovisas Östbyn oavbrutet i jordeböckerna under något växlande namnformer. År 1549 kallas den Byen, år 1557 Yst(er)stebyn, år 1559 Östersteby, år 1563 Bienn, år 1566 Byenn och Östbienn, år 1571 Österbien, Ysterbyen, år 1572 Ystbyn, år 1580 Österstebynn och Österby, år 1583 Österstebynn, år 1591 Österbyin och Österstebynn, år 1640 Öster Byn, år 1641 Österbyn, 1743 Östbyn och 1762 Österby, etc.

Byns och gårdens storlek

Som förut nämnts utgjorde byn 48 mål år 1543. Detta mått motsvarade en viss mängd utsäde. Enligt en uppgift i den årliga räntan 1558 var ett mål så stor areal, som kunde motta en spann utsäde. Hela byns åkerareal borde sålunda ha varit 48 spannland, eller, då det gick 4 spann (häsingespann) på tunnan, 12 tunnland. År 1640 uppgavs hela byns utsäde till 10 tunnor. Därav gick två tunnor på den del som senare blev Östbyn nr 1. År 1768 var hela byns utsäde av råg och korn 11 tunnor och därav kom på hemmanet nr 1 2 tunnor och 25 kappar. Dessutom såddes på gården 12 kappar hampa och så fanns det en humlegård på 200 stänger. Den besådda arealen syns sålunda ha haft ungefär samma storlek från mitten av 1500-talet till slutet av 1700-talet.

Inägorna 1768 låg i större tegmål och åkern var frostfri. Slåttern uppgavs vid samma tillfälle till 24 lass bättre och 72 lass sämre hö för hela byn och för Östbyn nr 1 till 6 respektive 14. Betet ansågs vara hjälpligt.

Kreatursstocken

I kreatursstocken har helt naturligt skett rätt stora växlingar under årens lopp. År 1560 fanns 14 kor i hela byn, 1562 uppgavs antalet till 24 och sjönk redan året därpå till 14. År 1572 uppgick det till 9. År 1640 hade Östbyn nr 1 fyra kor, ett sto, två "risbitare", tre gamla getter och tre unga, ett får och tre lamm, men ingen gris. I hela byn fanns 1 häst, 2 ston, 18 kor, 8 "risbitare", 11 gamla getter, 8 unga getter, 4 får, 7 lamm och 2 svin. År 1768 hade Östbyn nr 1 två hästar, åtta kor, två kvigor, fyra får, och nio getter. I hela byn fanns 8 hästar, 1 sto, 28 kor, 7 kvigor, 22 får och 27 getter. Kreatursstocken hade således i runt tal fördubblats sedan 1640.

Fiskevattnet

Byn hade under 1500-talet sitt fiske i Sunnarsjö träsk eller Holms sjöträsk, som uppges ha varit 2 mil långt. År 1558 brukades fisket i Sunnarsjö träsk av en bonde i Västerby med 15 nät, två bönder i Sunnansjö med 7 nät, två bönder i Anundgård med 15 nät och 3 bönder i

Östbyn med 9 nät. År 1562 uppges det att Holms sjöträsk brukades av 6 bönder med 3 notar, 7 nät och 3 mjärdar. År 1768 hade byn sitt fiske i Or- och Ottersjöarna.

Skogen

Ifråga om skogen lämnar de äldre jordeböckerna inga upplysningar. I 1768 års jordebok står noterat att skogen var avviträd, utom mot Anundgård, där den ännu var gemensam.

Skatterna

Skatterna betalades i natura ända in på 1700-talet. I fogdarnas uppbörd för Medelpad under 1500-talet utgjorde fisken en väsentlig del. Det uppbars lax, ål, gäddor, abborre, mört, strömming o.s.v. Fisken var antingen saltad eller torkad. Enligt uppgift i 1558 års räkenskaper skulle av visst fiske erläggas var femte fisk till kronan. För fisket i Sunnarsjö träsk erlades till kronan år 1558 sex lispund gäddor och 1562 17 mark abborre och mört.

Efter måltalet erlades skattepengar, 4 penningar för vart mål. Dessutom betalade bönder komålssmör i förhållande till antalet kor de hade samt länsmanssmör, vilket utgick med 2 mark smör av var man. Av komålssmöret erhöll prästerna en fjärdedel. Tionden utgick i spannmål och stod under 1500-talet i direkt förhållande till skörden och växlade sålunda för varje år. 1571 t.ex. gav bönderna i byn 2 ½ spann i tionde och 1592 3 spann. 1602 verkar ha varit ett svårt år, i det att bönderna enligt längden inte erlagt något tionde.

På 1620-talet betalades för Östbyn nr 1 i årlig skatt 4 ½ mark penningar, 3 mark smör, 1 ½ pund strömming, 3/8 mark torr fisk och 2 ¼ kannor tjära. Genom 1718 års jordeboksreform ersattes naturaskatten med penningavgift. Den gården påtvingade räntan uppgick vid 1700-talets mitt omsatt i penningar till 5 daler och 5 öre silvermynt.

Ägarna till Östbyn nr 1

När det gäller gårdens ägarlängd konstaterar författaren att det torde vara lämpligast att börja med "den av Eder säkert kände stamfadern Olof Olsson". Denne står skriven för Östbyn nr 1, 17/64 mantal skatte, 12 ¾ mål första gången år 1762.

Från denne Olof Olsson går sedan författaren bakåt i ägarelängden ända till de först kända ägarna Jon Jonsson och Per Nilsson som finns angivna som ägare till byn i 1543 års årliga ränta.

Det skulle föra för långt att redogöra för hela ägarlängden och vi stannar därför här i vårt sammandrag av boken. Hembygdsföreningen riktar ett varmt tack till Karl Wetterholm som gett oss möjlighet att ta del av denna dokumentation över en av Holms äldsta byar och gårdar.

Fotnot: "Risbitare" är en årsgammal ungbock, enligt J E Rietz, Svenskt dialektlexikon öfver Svenska allmogespråket (faksimilupplaga Lund 1962, 535).